



Regional samling för föräldraskapsstöd

En vägledande handbok för arbetet i Västmanland

Region Västmanland, 2021
Regionala utvecklingsförvaltningen

Länsstyrelsen i Västmanland, 2021
Avdelningen för människa och samhälle

Skribenter:

Lydia Ersberg, utvecklingsledare, Enheten för folkhälsa
Madelen Lindquist, utvecklingsledare, Enheten för Folkhälsa
Julia Johansson, samordnare, Enheten för Folkhälsa
Helén Steglind Larsson, barnrättsstrateg, Verksamhet Hållbarhet
Maria Lehrberg, utvecklingsledare, Länsstyrelsen i Västmanland

Grafisk form: Haus

Varför en regional samling för föräldraskapsstöd?

För att underlätta arbetet med föräldraskapsstöd i länet har den här vägledande handboken tagits fram, en Regional samling för föräldraskapsstöd.

Syftet med handboken är att den ska fungera som en gemensam kunskapsgrund för vilka delar som är viktiga att tänka på för att få ett mer effektivt, sammanhållet och tillgängligt föräldraskapsstöd som på sikt ska öka jämlikheten i länet. Ett mer jämlikt föräldraskapsstöd kan leda till att fler barn får goda uppväxtvillkor och en god hälsa.

Förhoppningen är att handboken ska kunna vara ett stöd i prioriteringar och beslut gällande föräldraskapsstöd så att föräldrar¹ i länet får ta del av ett mer likvärdigt stöd.

Handboken bygger på de tre målområden som finns i den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd: ett kunskapsbaserat arbetssätt, ett tillgängligt stöd och en stödjande organisation. Avsnitten för respektive målområde är alla uppbyggda på samma vis. De inleds med fakta och följs av en lägesbeskrivning som visar på utmaningar och behov kopplat till målområdet. Lägesbeskrivningarna baseras på en kartläggning som konsultföretaget WSP genomförde i Västmanland 2020–2021 på uppdrag av Region Västmanland. Avsnitten avslutas sedan med tips och råd för kommande arbete.

Handboken hänvisar endast till de utvärderade föräldraskapsstödsprogram och metoder som framkom i den litteraturstudie som WSP genomförde i samband med den ovan nämnda kartläggningen.

Så läser du handboken

Handboken är uppdelad i tre delar och en bilaga.

Del 1. Föräldraskapsstödet betydelse för en bra start i livet

En beskrivning av föräldraskapsstöd och varför det är viktigt och de viktigaste utgångspunkterna i den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd. Avsnittet avslutas med en kort beskrivning av kartläggningen av föräldraskapsstöd som genomförts i Västmanland.

Del 2. Tre målområden

I denna del beskrivs målområdena från den nationella strategin i tre avsnitt: Ett kunskapsbaserat arbetssätt, Ett tillgängligt stöd och En stödjande organisation. Här beskrivs varför målområdena är viktiga, hur arbetet i Västmanland ser ut kopplat till varje målområde och tips kring vad som är bra att tänka på. Under målområdet Ett

¹ I denna handbok har vi valt att använda oss av begreppet förälder istället för vårdnadshavare. Med förälder avses biologiska föräldrar, vårdnadshavare eller andra vuxna som har huvudansvar för barnet.

kunskapsbaserat arbetssätt finns även en sammanställning av utvärderade föräldraskapsstödande program och metoder.

Del 3. Ett gemensamt arbete för ett stärkt föräldraskapsstöd

Denna del sammanfattar vad som är viktigt i arbetet för ett stärkt och mer likvärdigt föräldraskapsstöd i Västmanland.

UTKAST

En bra start i livet är avgörande

Barns uppväxtvillkor spelar stor roll eftersom villkoren och förutsättningarna under barndomen både påverkar barnens liv här och nu men även i vuxen ålder.

Jämlikhetskommissionen menar att de första fem åren i livet har lika stor inverkan som skolan har när det gäller kunskaper och färdigheter i vuxen ålder, eftersom grunden för utveckling, inläring och hälsa läggs under den tiden [1].

Idag finns en ojämlikhet i barns uppväxtvillkor och hälsa. Den kan kopplas till socioekonomiska skillnader som har betydelse redan i fosterstadiet och som fortsätter påverka under livets gång. Ojämlikheten kan kopplas till skillnader i exempelvis möjlighet till utbildning, försörjning, boende och fysisk och psykisk hälsa senare i livet [2].

En förutsättning för jämlikhet i hälsa är att alla barn får en bra start i livet med goda uppväxtvillkor, som stimulerar deras utveckling, inläring och hälsa [3]. Att minska ojämlikheten är därför en viktig del i arbetet för en hållbar utveckling. Utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, som är lag i Sverige, har alla barn oavsett bakgrund, rätt till goda uppväxtvillkor och levnadsförhållanden. Samhället har en skyldighet att tillgodose denna rättighet [1].

Föräldraskapsstöd är en viktig tidig insats som samhället kan erbjuda för att minska ojämlikhet och främja barns hälsa och utveckling. En av de viktigaste skyddsfaktorerna i barns liv är en god relation till en eller flera föräldrar, eller annan viktig vuxen. Forskning visar att olika former av föräldraskapsstöd som stöttar föräldrar i sin roll, är insatser som har betydelse både för det enskilda barnet som för samhället i stort [4].

Föräldraskapsstödet betydelse för en bra start i livet

Att vara förälder ger stor glädje, men det kan också vara utmanande. Enligt barnkonventionen har föräldrar ansvar för barnets uppfostran och utveckling, samtidigt som staten och det offentliga har en skyldighet att stötta föräldrarna. Barn har rätt till goda uppväxtvillkor och föräldrarna ska hjälpa barnet att få sina behov tillgodosedda. Det här ger en unik möjlighet att främja barnets hälsa och utveckling, både för föräldrar och för andra viktiga närstående vuxna [5].

Vad är föräldraskapsstöd?

Föräldraskapsstöd är insatser, aktiviteter och verksamheter riktade till föräldrar som stärker föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn. Det kan handla om att ge föräldrar kunskap om barnets rättigheter, hälsa och utveckling och om att stärka föräldrars relation till varandra eller deras sociala nätverk [5].

Syftet med föräldraskapsstöd är att främja barnets hälsa och utveckling. Målsättningen är att alla föräldrar ska erbjudas stöd under barnets hela uppväxt. Undersökningar visar att föräldrar har störst behov av stöd när barnen är i tonåren samtidigt som stödutbudet då är som minst [5].

Föräldraskapsstöd ges ofta på dessa arenor och av dessa aktörer

- mödrahälsovården
- barnhälsovården
- öppna förskolor
- familjecentraler
- elevhälsan
- socialtjänstens öppna verksamhet
- familjerätten
- studieförbund
- ideella organisationer

Varför föräldraskapsstöd?

En god relation mellan barn och föräldrar bidrar till goda förutsättningar för barnets utveckling. Stöd i föräldraskapet är därför en av de viktigaste insatserna samhället kan erbjuda för att undvika ojämlikhet och negativ utveckling för barn och unga [5].

Forskning visar att föräldraskapsstöd har betydelse för såväl enskilda barn som samhället i stort. Bland annat kan det

- främja barns psykiska hälsa
- leda till förbättrade skolresultat
- minska framtida brottslighet
- leda till bättre socioekonomiska förutsättningar [5].

Det finns olika typer av föräldraskapsstöd: universellt, selektivt och indikerat, (se figur 1). Universellt föräldraskapsstöd fungerar främjande och förebyggande och erbjuds till alla föräldrar. Ett selektivt stöd fokuserar på att vända en negativ utveckling när det finns risk att utveckla problem. Indikerat stöd ges ofta individuellt och till föräldrar där det redan utvecklats problem. Selektiva och indikerade insatser kallas ibland också för riktat stöd [5].



Figur 1. Preventionspyramiden [6].

Fördelen med universellt stöd är att en liten insats till många kan ha större förebyggande effekt än stora insatser till få. Det kan också vara svårt och mycket resurskrävande att i efterhand komma till rätta med svåra problem under uppväxten. Dessutom behöver heller ingen känna sig utpekad [5].

Föräldraskapsstöd som bas för förebyggande arbete

För att främja en god hälsa och utveckling behövs insatser på såväl samhällsnivå som på familje- och individnivå. Föräldraskapsstöd skapar skyddsfaktorer som kompenserar för många olika riskfaktorer. Preventionsstjärnmodellen (Figur 2) visar hur universellt föräldraskapsstöd, med syfte att stärka skyddsfaktorer och motverka riskfaktorer, kan påverka olika typer av problematik. Det kan handla om att förebygga våld, kriminalitet, användning av ANDTS² eller stärka inkludering och måluppfyllelse i skolan [5, 7, 8].

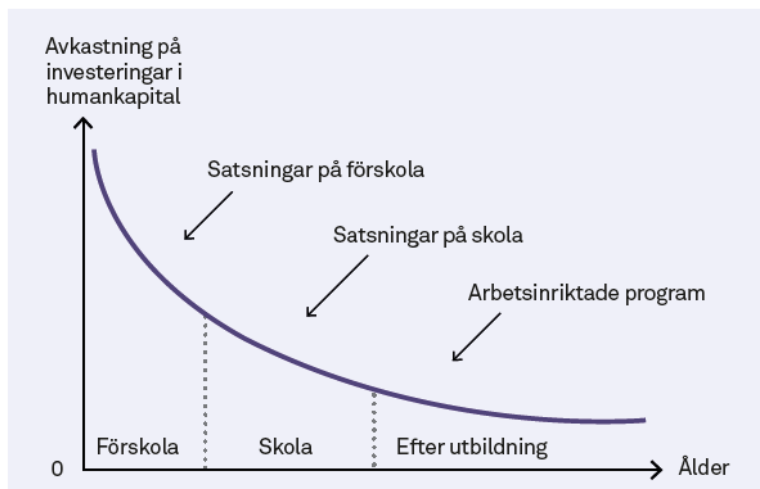


Figur 2. Preventionsstjärnmodellen [5].

Föräldraskapsstöd är ekonomiskt lönsamt

Gemensamma investeringar kan på sikt leda till stora kostnadsbesparingar. Att satsa på föräldraskapsstöd är samhällsekonomiskt lönsamt då hälsovinster överstiger kostnaderna för insatserna. Forskning visar att tidiga insatser i barns liv är de mest effektiva då det både ger positiva effekter under individens hela liv och på en samhällsnivå (se figur 3) [9].

² ANDTS står för alkohol, narkotika, dopning, tobak och liknande produkter samt spel om pengar.



Figur 3. Avkastning på investeringar i humankapitalet [9].

En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd

Syftet med den nationella strategin är att främja barns hälsa och utveckling och målsättningen är att alla föräldrar ska erbjudas stöd under barnets hela uppväxt. För att detta ska vara möjligt behöver alla aktörer och verksamheter som möter föräldrar samverka och komplettera varandra. Strategins tyngdpunkt ligger på det universella stödet, men omfattar även det riktade stödet i föräldraskapet [5].

Strategins perspektiv

Enligt den nationella strategin ska föräldraskapsstödsarbete genomsyras av följande perspektiv:

Barnets rättigheter

Det är viktigt att föräldrar får kunskap om barnets rättigheter, hälsa och utveckling i enlighet med barnkonventionen. Att arbeta barnrättsbaserat innebär att som ett minimum utgå från barnkonventionens fyra grundprinciper och utifrån artiklarna 4 och 42 [10, 11]. Läs mer om barnkonventionen i Bilaga 1.

Jämställdhet och ett jämställt föräldraskap

Ett jämställt föräldraskap utgår från att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet att forma samhället och sina egna liv. Ett jämställt föräldraskap innebär bland annat: ekonomisk jämställdhet, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och att båda föräldrarna deltar och gemensamt utövar omsorgen om barnet [5].

Jämlikhet i hälsa

För att främja jämlikhet och jämlik hälsa för alla barn behöver föräldraskapsstöd tillgängliggöras för fler. Arbetet med detta ska beakta skillnader i hälsa som har samband med de sju diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen [5], det vill säga

- kön

- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder

Strategins målområden

Strategin innehåller tre målområden som är centrala för att uppnå målet att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt [5].

Målområde 1 – Ett kunskapsbaserat arbetssätt

Om hur vi kan underlätta för de föräldraskapsstödjande aktörerna att arbeta kunskapsbaserat.

Målområde 2 – Ett tillgängligt stöd

Om att tillgängligheten till föräldraskapsstöd behöver förbättras jämfört med idag. Det ska vara enkelt att ta reda på vilket stöd som finns, ta kontakt och utifrån behov få ta del av det stöd som erbjuds.

Målområde 3 – En stödjande organisation

Om hur aktörer på nationell, regional och lokal nivå kan samverka för att stödja varandra så att föräldraskapsstödsarbetet blir effektivt. Det behövs både en långsiktig plan och ett löpande stöd under arbetets gång.

Kartläggning av föräldraskapsstöd i Västmanland

Under 2019 genomförde Region Västmanland, Länsstyrelsen i Västmanland och Västmanlands länsbildningsförbund gemensamma kommundialoger utifrån det sociala hållbarhetsperspektivet. I dialogerna lyfte flera av kommunerna ett behov av att förstärka och utveckla föräldraskapsstödet. I januari 2020 tillsattes en arbetsgrupp med representanter från Region Västmanland och Länsstyrelsen i Västmanland med syfte att tillsammans arbeta för ett mer sammanhållet, effektivt och tillgängligt föräldraskapsstöd.

Under 2020–2021 genomfördes en kartläggning som syftade till att ge en nulägesbeskrivning av föräldraskapsstödet i länet. Detta för att sedan kunna ge aktörer som erbjuder föräldraskapsstöd de bästa förutsättningarna att stärka sitt arbete.

Kartläggningen bestod av följande fyra delar:

Del 1. Litteraturstudie

Utvärderade nationella metoder och program och dess resultat.

Del 2. Enkätundersökning

Västmanlands kommuner och Region Västmanlands interna verksamheter.

Del 3. Fokusgruppsintervjuer

Västmanlands kommuner, Region Västmanlands interna verksamheter och civilsamhället.

Del 4. Intervjuer med föräldrar

Enskilda intervjuer med föräldrar som tagit del av föräldraskapsstödjande insatser i länet.

För mer information om kartläggningen läs rapporten Föräldraskapsstödet i Västmanland – kartläggning av nuläge och utvecklingsbehov.

Tre målområden

Här beskrivs målområdena från nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd mer utförligt. Syftet är att öka kunskapen om varför de är viktiga, hur arbetet i Västmanland ser ut kopplat till varje målområde³ och tips på vad som är bra att tänka på i arbetet framåt.

Målområde 1: Ett kunskapsbaserat arbetssätt

Om målområdet

För att arbetet med föräldraskapsstöd ska fungera så bra som möjligt och leda till de effekter som önskas bör det baseras på bästa tillgängliga kunskap. Ett kunskapsbaserat arbetssätt handlar om [5]:

Kunskapsutveckling

Behov av att utveckla ny och få djupare kunskap om vad som fungerar.

Värdering och systematisering

Den kunskap som finns behöver värderas, systematiseras och tillgängliggöras på ett enkelt sätt.

Implementering

Implementering av kunskapsbaserade arbetssätt, metoder och program i de olika verksamheter som erbjuder föräldraskapsstöd.

När det gäller ett kunskapsbaserat arbetssätt finns generellt ett behov av att öka kunskapen om hur ett målgruppsanpassat föräldraskapsstöd bör se ut för att nå föräldrar med olika bakgrund, förutsättningar, önskemål och behov [5].

Utvecklingsarbetet ska utföras inom befintliga ansvarsstrukturer och genom de aktörer som finns på området så som kommuner, region och organisationer inom det civila samhället [5].

³ Här ges en övergripande bild för länet. För mer utförlig information läs rapporten - Föräldraskapsstödet i Västmanland - Kartläggning av nuläge och utvecklingsbehov

Lägesbeskrivning

Ett kunskapsbaserat arbetssätt i Västmanland

Majoriteten av deltagarna i kartläggningen ansåg att de arbetade kunskapsbaserat genom att utgå från bästa tillgängliga kunskap och att de tog del av ny evidens. Samtidigt såg mer än hälften ett kunskaps- och utvecklingsbehov av föräldraskapsstödsarbetet [12].

Det var fler som angav att de följde upp och utvärderade sitt arbete än som inte gjorde det. Dock var det ungefär en fjärdedel som angav att de varken följde upp eller utvärderade arbetet. Därför finns ett utvecklingsbehov kring uppföljning och utvärdering. Andra utvecklingsbehov som lyftes av de föräldraskapsstödande aktörerna i länet var ökad kunskap om utsatta gruppers förutsättningar och mer kompetenshöjning för personalen [12].

Utvärderade föräldraskapsstödande program och metoder

Åtta utvärderade program och metoder identifierades i litteraturstudien där Alla barn i centrum, Ömsesidig respekt, Triple P nivå 1–3 (av 5) och Aktivt föräldraskap urskildes som universella program och var avsedda för föräldrar till barn i alla åldrar. Cope, Connect, De otroliga åren och Komet bedömdes som selektivt stöd och riktar sig till föräldrar med barn i mer specifika åldersspann. De flesta utvärderingar som gjorts av dessa program påvisade positiva effekter, både gällande kvalitativa komponenter och kostnadseffektivitet. Dock saknas information om i vilken grad föräldraskapsstödsprogrammen nådde utsatta grupper [12]. Se tabell 1 för mer information om de olika utvärderade programmen och metoderna.

Enligt kartläggningen var det ungefär hälften av programmen och metoderna från litteraturstudien som användes av aktörerna i Västmanland. Komet var den mest använda metoden [12].

Tabell 1 visar en sammanställning av de åtta utvärderade programmen och metoderna från litteraturstudien. Viktigt att tänka på att de flesta utvärderingarna gjordes mellan 2010–2015 och nya utvärderingar kan därför ha genomförts efter det.

Program	Typ av program	Målgrupp, föräldrar med barn i åldrarna:	Tillämpning	Effekt
Alla barn i centrum	Universell	3–12 år, 13–18 år	Stöd i grupp	Ingen eller liten effekt, avtagande över tid
Ömsesidig respekt	Universell	Barn i alla åldrar	Stöd i grupp	Måttlig eller stor effekt, avtagande över tid
Triple P nivå 1–3 (av 5)	Universell	0–16 år	Individuellt stöd samt seminarier	Positiva effekter

Aktivt föräldraskap	Universell	1–4 år, 5–12 år, 13–18 år	Stöd i grupp omfattande: teori, filmklipp, dialog, färdighetsträning, erfarenhetsutbyte och övningar	Små till måttliga effekter
Cope	Selektiv	3–12 år (med utagerande problematik)	Strukturerade gruppträffar för erfarenhetsutbyte mellan föräldrar	Positiva effekter
Connect	Selektiv	8–18 år (med utagerande problematik)	Handledning i mindre grupp	Positiva effekter
De otroliga åren	Selektiv	3–8 år (med beteende- eller känslomässiga problem)	Veckovisa gruppträffar med utbildning och träning	Liten effekt
Komet	Selektiv	3–11 år	Stöd i grupp	Positiva effekter

Tabell 1. Utvärderade program och metoder enligt litteraturstudie genomförd av WSP på uppdrag av Region Västmanland 2020–2021.

Det är vanligare att selektiva och indikerade insatser ger högre effekt än universella insatser eftersom det universella stödet är till för föräldrar i allmänhet som inte har så stora problem. Därför kan mätbara effekter av att minska specifika problem inte förväntas. Det är däremot sannolikt att universella föräldraskapsstödsprogram ger effekt på lång sikt och kan medföra långvarig påverkan på befolkningsnivå. Det finns idag få studier som följt upp effekter under en längre tid och som jämfört skillnader och likheter mellan olika föräldraskapsstödsprogram [15].

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har på sin hemsida också en sammanställning av tillgängliga program och metoder. Se länk på sidan 20.

Tips för att arbeta kunskapsbaserat

Omvärldsbevaka

Vad säger den senaste forskningen och evidensen? Finns ny kunskap som kan användas för att bättre uppnå önskade effekter och fånga målgrupper som är svåra att nå?

När en ny metod ska implementeras

Välj en metod som är utvärderad och som har visats ge önskade effekter i förhållande till målgrupp och ålder.

Utvärdera och följ upp

Att systematiskt följa upp och utvärdera det föräldraskapsstödjande arbetet ökar kunskapen om dess effekter och ger samtidigt ett underlag för fortsatt utveckling. Nås alla föräldrar? Är familjerna nöjda med det stöd de får/fått?

Målområde 2: Ett tillgängligt stöd

Om målområdet

Att arbeta med ett tillgängligt stöd handlar om att normalisera behovet och minska stigma och skammen av att få stöd i sitt föräldraskap. Målet är att fler föräldrar ska ta del av det universella stödet, så att insatserna kan påbörjas i ett tidigt skede. Samtidigt är det viktigt att erbjuda föräldrar i riskgrupp, eller med akuta behov, specifikt stöd i sitt föräldraskap [5].

Föräldraskapsstödet ska vara relevant och praktiskt möjligt att ta emot och behöver anpassas både efter barns och föräldrars behov. Olika former av stöd så som enskilt, i grupp, muntligt eller skriftligt ökar tillgängligheten. Ett översatt material eller att gruppträffar hålls på andra språk ger också chansen för utrikesfödda att förstå och kunna omsätta innehållet i praktiken. Studier visar att utrikesfödda föräldrar är nöjda med och känner sig stärkta efter att ha tagit del av föräldraskapsstödjande aktiviteter. Programmen kan behöva översättas och kulturanpassas för att ha en positiv effekt [5].

Det är inte alla föräldrar som vänder sig till traditionella arenor så som föräldragrupper eller öppen förskola för att få stöd. När stödet inte erbjuds på hemorten kan det även finnas geografiska hinder. Föräldraskapsstödet behöver vara lättillgängligt med låga trösklar vilket innebär en variation i utbud och av arenor.

Familjecentraler är exempel på en hälsofrämjande arena. Det är en samverkan mellan mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och socialtjänst och ibland ingår även civilsamhället och privat sektor [3]. Webbaserat föräldraskapsstöd är också ett exempel på en viktig arena som behöver utvecklas och som kan ge ökade möjligheter att tillgängliggöra och målgruppsanpassa stödet för fler [5]. Ett annat arbetssätt som har visat sig vara effektivt är utökade hembesöksprogram till nyblivna förstagångsföräldrar [3]. I Västmanland går arbetet under namnet familjefokuserade hembesök [2].

Lägesbeskrivning

Ett tillgängligt stöd i Västmanland

Ungefär hälften av deltagarna i kartläggningen ansåg att de inte nådde eller inte var medvetna om vad som genomfördes för att nå grupper med socioekonomiska utmaningar. Det ansågs vara svårare att nå de som inte pratar svenska, de med psykisk ohälsa och de som flyttar mellan kommuner. Samtidigt ansåg majoriteten att verksamheten arbetade med tillgänglighet, jämlikhet, jämställdhet samt ett målgruppsanpassat och barnrättsbaserat föräldraskapsstöd [12].

Grupper som är svåra att nå enligt aktörerna i Västmanland

- de med sämre ekonomi, socioekonomiskt utsatta områden
- utrikesfödda
- de som mår dåligt eller är otrygga på något sätt

- de med psykisk ohälsa/hälsoproblem
- de med funktionsnedsättningar (kognitiva)
- de utanför arbetsmarknaden
- de med mindre engagemang i föräldrarollen
- de med läs- och skrivsvårigheter, låg utbildning
- de i någon av de mindre kommunerna
- de med mindre tillit för samhällssystemen
- de som finns i "mellanskiktet mellan speciell och generell vård"
- de som behöver resa långt
- de som behöver men inte är mottagliga för stöd
- pappor tenderar att söka hjälp "för sent"

Resultatet från fokusgruppsintervjuerna visade att det finns ett utvecklingsbehov kring att digitalisera stödet, tillgängliggöra information, ta initiativ till att nå utsatta grupper, ytterligare se till föräldrars behov och att ifrågasätta egna normer. Samverkan, samarbete och att vara där föräldrar är och anpassa stödinsatser för olika grupper ansågs som framgångsfaktorer för att stärka ett tillgängligt stöd [12].

De föräldrar som intervjuades upplevde att föräldraskapsstödet var flexibelt och anpassningsbart. De var nöjda med bemötandet, kunskapen och kommunikationen hos personalen samt verktygen de fick med sig hem. Däremot efterfrågades ett föräldraskapsstöd som utgår från en helhetsbild av familjen, som digitaliseras, som avdramatiseras och normaliseras och som skapar en igenkänningsfaktor för föräldrarna [12].

Citat från föräldrar:

"Just det att det är en sorts skam, man skäms så då tar man inte hjälp. Man tänker att man är den enda som har problem. Men om man kunde förmedla vidare att ta hjälp!"

"Men ju mer jag pratar om det och vågar prata om det bland, det är där det skapas en normalitet. Det behöver inte vara fel på mig, tvärt om är det ett smart drag. Man får vända på det och sälja det så!"

Tips för att arbeta med ett tillgängligt stöd

Kartlägg behovet av föräldraskapsstöd inom verksamheten

Det skapar förutsättningar för att välja ett stöd som motsvarar behoven som finns. Identifiera utbudet av arenor där föräldrar nås

Hur ser möjligheterna ut att utveckla nya arenor?

Fundera på hur föräldraskapsstödet marknadsförs och sprids

Hur kan fler grupper nås och genom vilka kanaler?

Öka variationen av formerna av föräldraskapsstöd

Erbjud föräldraskapsstöd i grupp, enskilt, webbaserat, öppna föreläsningar, tidsanpassat, översatt material eller träffar på andra språk.

Målområde 3: En stödjande organisation

Om målområdet

För att kunna erbjuda ett kvalitativt föräldraskapsstöd behövs en stödjande organisation på nationell, regional och lokal nivå [5].

En stödjande organisation handlar om att säkerställa ett strukturerat, långsiktigt och effektivt arbete med föräldraskapsstöd. Det innebär att det behöver finnas en tydlig kedja av ansvariga aktörer på varje nivå och en organiserad verksamhet som stödjer och prioriterar arbetet med föräldraskapsstöd. Det innebär att föräldraskapsstödet måste förankras och synliggöras i både styrning och ledning [5].

Det största hindret för att erbjuda föräldraskapsstöd är att det inte finns tillräckligt med ekonomiska resurser och att frågan inte är prioriterad bland beslutsfattare och verksamhetsledning. Finns det en stödjande organisation, från nationell till lokal nivå, skapar det goda förutsättningar för samverkan som leder till att stödet når ut till fler föräldrar [5], [13].

Lägesbeskrivning

En stödjande organisation i Västmanland

De flesta deltagarna upplevde att det fanns god kunskap och kompetens i verksamheten och en stödjande organisation kring föräldraskapsstödet. Däremot tyckte ändå majoriteten att det fanns ett kunskaps- och utvecklingsbehov av föräldraskapsstödet inom den egna verksamheten. Det är viktigt att de som arbetar med föräldraskapsstöd får stöd och möjlighet att fortsätta sin kunskapsutveckling för att inte tappa fart [12].

En stor del av deltagarna ansåg att det inte fanns tillräckligt med finansiering för föräldraskapsstödet. Det fanns även ett behov av att få till en mer tydlig styrning kring stödet inom den egna verksamheten [12].

Samverkan kring föräldraskapsstöd sker med olika verksamheter och aktörer. I länets kommuner skedde samverkan främst med aktörer inom den egna verksamheten, som exempelvis socialtjänsten, förskola och skola. Men även externa samverkansparter som Region Västmanland och Länsstyrelsen i Västmanland var vanliga. De interna verksamheterna i Region Västmanland samverkade främst med barnhälsovården, mödrahälsovården, vårdcentralerna och habiliteringen men även med kommunerna [12].

Tips för att arbeta med en stödjande organisation⁴

Ekonomiska resurser och långsiktighet i planeringen

⁴ Tipsen utgår från MFoFs checklista - Faktorer av betydelse för en stödjande organisation.

Påbörja en långsiktig planering av arbetet med föräldraskapsstöd och se till att det finns tillräcklig finansiering vid uppstarten av en insats och vid spridning och vidmakthållande av insatsen.

Stöd från ledning

Arbetet med och implementeringen av föräldraskapsstöd behöver prioriteras och stöttas på ledningsnivå. Från behovskartläggning till att få ett strukturerat, långsiktigt och hållbart föräldraskapsstöd. Ledningen behöver även öka förutsättningarna för samarbete, uppföljning och utvärdering.

Tid och personalresurser

Att det finns tillräckligt med tid och personal kopplat till arbetet med föräldraskapsstöd är en förutsättning för att insatsen ska lyckas och för att familjerna ska nås av stödet.

Organisationens kultur och klimat

Ett sätt att lyckas med implementeringen av föräldraskapsstödjande insatser är att organisationen stödjer införandet av nya insatser och arbetssätt.

God intern kommunikation, samarbete inom organisationen och med andra aktörer

Två vanliga framgångsfaktorer för en lyckad implementering av föräldraskapsstöd är att det finns en god intern kommunikation och samverkan mellan politiker och tjänstepersoner. Samarbete och samordning internt och med andra aktörer ger effektivare resursanvändning, kunskaps- och erfarenhetsutbyte och ökad räckvidd av det föräldraskapsstöd som organisationen erbjuder. Familjecentraler är ett exempel på samarbetsform som kan möjliggöra regionalt samarbete.

Utbildning och expert/kunskapsstöd

En faktor som underlättar implementering av föräldraskapsstöd är att ha personal med rätt kompetens. Utbildning och kompetens i föräldraskapsstödjande insatser är viktigt för att hålla en god kvalitet. Det kan underlätta att använda sig av expertis i valet av föräldraskapsstöd så att organisationens/verksamhetens behov matchas med bästa möjliga program/metod.

Tydliga målsättningar, uppföljning och utvärdering

För att förbättra resultatet av föräldraskapsstöd är det viktigt att på ett strukturerat och kontinuerligt sätt följa upp och utvärdera arbetet under och efter hela implementeringsprocessen. Tydliga målsättningar möjliggör en bra uppföljning.

Nationell styrning och politiskt stöd, engagemang och förankring

Nationell styrning är bland annat lagstiftning, ekonomiska styrmedel och tydliga krav men även enklare former av styrning som exempelvis riktlinjer, kunskapsöversikter och metoder för uppföljning. Den nationella nivån kan förse aktörer med goda exempel på lyckade föräldraskapsstödjande projekt och ta fram kunskapsunderlag för arbetet med föräldraskapsstöd. Möjligheten att lyckas med föräldraskapsstöd ökar om politiker och andra politiska aktörer stödjer implementeringen, den politiska förankringen av insatsen är stark och att

kommunikationen mellan politiker och tjänstepersoner är god. Detta gäller alla nivåer, från nationell, regional och lokal.

Tydlig ansvarsfördelning och en samordnare för föräldraskapsstöd

Genom att ha en tydlig ansvarsfördelning mellan alla inblandade aktörer minskar risken för att arbetet faller mellan stolarna. En annan viktig del är att ha en samordnarfunktion. Samordnaren kan ha en övergripande roll och utveckla samverkan i den egna organisationen och mellan andra aktörer.

Överensstämmelse mellan insatsen och organisationens arbetssätt

Det är viktigt att ett föräldraskapsstöd passar in i organisationens värderingar, normer, strategier, målsättningar och arbetssätt. Var i organisationen ansvaret för föräldraskapsstödet finns kan få stor betydelse för hur väl stödet når ut till föräldrarna. Arbetet med föräldraskapsstöd är ofta förvaltningsövergripande men huvudansvaret läggs ofta på socialtjänsten. Det finns goda exempel på när ansvaret för föräldraskapsstöd istället har legat i utbildningsförvaltningen, i en gemensam förvaltning för barn och unga eller inom folkhälsoarbetet. Är det möjligt att placera föräldraskapsstödet på ett sätt i organisationen som stämmer överens med organisationens generella uppdrag och minskar risken för stigmatisering?

Kartläggning av behov, spridning och arenor

Kartlägg behovet av föräldraskapsstöd i förväg. Det ökar förutsättningarna att välja det stöd som passar bäst och därmed har störst chans att lyckas. Dessutom visar det hur stort behovet av föräldraskapsstöd faktiskt är. Se också till att ha ett noga övervägt utbud av föräldraskapsstöd på flera olika arenor och format, till exempel grupp, enskilt, webbaserat och öppna föreläsningar.

Ett gemensamt arbete för ett stärkt föräldraskapsstöd

Den här handboken är en del i arbetet med att få ett mer likvärdigt föräldraskapsstöd i länet. Men det behövs mer. Det krävs ett aktivt och systematiskt arbete på olika nivåer hos och mellan de organisationer som erbjuder och bedriver föräldraskapsstöd. Här ansvarar såväl Region Västmanland, Länsstyrelsen i Västmanland, länets kommuner och civilsamhället för sina specifika delar.

Det finns utmaningar men också möjliga framgångar gällande såväl att arbeta mer kunskapsbaserat, som att tillgängliggöra stödet i större utsträckning och skapa en stödjande organisation kring arbetet med föräldraskapsstöd.

De tips för framtida arbete som anges under respektive målområde ovan kan vara en god vägledning framåt och kan sammanfattas i några avgörande punkter.

Stärk föräldraskapsstödsarbetet genom att

- nå de föräldrar som inte nås idag
- stärk samverkan och erfarenhetsutbyte
- säkerställ resurser
- skapa förutsättningar för ett långsiktigt arbete
- utgå från bästa tillgängliga kunskap
- följ upp och utvärdera arbetet

Komplexa samhällsutmaningar kräver komplexa lösningar. Att arbeta tillsammans ger ett mer effektivt, sammanhållet och tillgängligt föräldraskapsstöd. Det är en förutsättning för att alla föräldrar ska kunna få stöd i sin roll, oavsett var i länet de bor, så att alla barn får samma möjligheter till goda uppväxtvillkor och en god hälsa.

Länkar till bra sidor

Agenda 2030 – Globala målen

Lag om FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter

Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Nationella folkhälsomål och målområden

Nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)

Program och metoder för föräldraskapsstöd- (MFoF)

Kunskapsmaterial om föräldraskapsstöd och barns rättigheter – (MFoF)

Regional utvecklingsstrategi 2030 – Vår strategi för ett livskraftigt Västmanland

Referenser

- [1] Statens offentliga utredningar, "En gemensam angelägenhet Vol 1. Betänkande av jämlikhetskommissionen SOU 2020:46," Statens offentliga utredningar (SOU), Stockholm, 2020.
- [2] Region Västmanland, "Skillnader i livsvillkor och hälsa i Västmanland," Region Västmanland, Västerås, 2021.
- [3] Statens offentliga utredningar, "Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa. Slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa SOU 2017:47," Statens offentliga utredningar (SOU), Stockholm, 2017.
- [4] Statens Folkhälsoinstitut, Föräldrar spelar roll - Handbok i lokalt och regionalt föräldrastödsarbete., 2013.
- [5] Regeringskansliet Socialdepartementet, "En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd," Regeringskansliet Socialdepartementet, Stockholm, 2018.
- [6] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, "Preventionsstrategier," [Online].
- [7] K. G. o. J. Kihlström, "Arbetet med föräldraskapsstöd i Gävleborgs län - En behovsanalys," Region Gävleborg, Gävle, 2019.
- [8] "Uppdrag att stödja genomförandet av och följa upp den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd - Delredovisning april 2020," Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Skellefteå, 2020.
- [9] Göteborgs Stad, "Jämlikhetsrapporten 2017. Skillnader i livsvillkor i Göteborg.," Göteborgs Stad, Göteborg, 2017.
- [10] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, "Kunskapsmaterial om föräldraskapsstöd och barns rättigheter," 22 06 2020. [Online]. Available: <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/nationell-strategi-for-ett-starkt-foraldraskapsstod/tre-perspektiv/barnets-rattigheter/kunskapsmaterial-om-foraldraskapsstod-och-barns-rattigheter.html>. [Använd 04 09 2021].
- [11] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, "Nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd," 22 Juni 2020. [Online]. Available: <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/nationell-strategi-for-ett-starkt-foraldraskapsstod/tre-perspektiv/barnets-rattigheter/kunskapsmaterial-om-foraldraskapsstod-och-barns-rattigheter.html>. [Använd 21 September 2021].
- [12] WSP, "Föräldraskapsstödet i Västmanland - Kartläggning av nuläge och utvecklingsbehov," WSP, Stockholm, 2021.
- [13] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, "https://www.mfof.se," 20 Maj 2021. [Online]. Available: <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/publikationer-om-foraldraskapsstod/mfofs-publikationer/checklista---faktorer-av-betydelse-for-en-stodjande-organisation.html>. [Använd 16 September 2021].
- [14] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, "Preventionsstrategier," 15 juli 2021. [Online]. Available:

<https://mfof.se/foraldraskapsstod/preventionsstrategier.html>. [Använd 30 augusti 2021].

- [15] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, "Effekter av universellt föräldraskapsstöd," 15 07 2021. [Online]. Available: <https://mfof.se/foraldraskapsstod/effekter-av-foraldraskapsstod/effekter-av-universellt-foraldraskapsstod.html>. [Använd 30 09 2021].

Bilaga 1

Agenda 2030

Agenda 2030 består av 17 globala mål och 169 delmål för en hållbar utveckling. Målen ska genomsyra det lokala arbetet och flera mål utgår ifrån mänskliga rättigheter dit barns rättigheter och föräldraskapsstödet ingår.

Målområden kopplat till föräldraskapsstöd

Mål 1 Ingen fattigdom och Mål 4 God hälsa och välbefinnande

En god hälsa är grunden för att barn ska utvecklas optimalt. Det föräldraskapsstödjande arbetet bygger på kunskap om vad som främjar barn och ungas psykiska hälsa och vad som riskerar att äventyra deras utveckling som exempelvis alkohol, rökning och droger. Målen nås bland annat genom en kostnadsfri mödrahälsovård, hälso- och sjukvård samt tandvård för barn och rätt till hjälpmedel för både barn och föräldrar med funktionsnedsättning.

Mål 5 Jämställdhet och Mål 10 Minskad ojämlikhet

Insatser för att belysa och arbeta med förbättringar gällande orättfärdiga skillnader mellan flickor och pojkar, kvinnor och män bidrar till jämställdhet. Det kan innebära att i det föräldraskapsstödjande arbetet fokusera på kvinnans och mannens gemensamma ansvar för obetalt hemarbete och barnuppfostran. Ge information om och motverka att kvinnor och flickor är mer utsatta för mäns och pojkars våld och att barn inte får utsättas för skadliga sedvänjor. Jämlikhet bygger på principen om att alla lika värde och möjlighet att ta del av sina rättigheter oberoende av ålder, etnicitet och härkomst, funktionsnedsättning, kön, sexuell läggning, religion eller trosuppfattning. Föräldraskapsstöd måste därför erbjudas och vara tillgängligt utifrån olika familjers behov och livssituation.

Mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen

Människor ska ges möjlighet att vara delaktiga på olika nivåer i samhället. Det gäller även föräldraskapsstöd där också barn, utifrån ålder och mognad, ska ges utrymme för egna åsikter i frågor som rör dem. Föräldrar och barn behöver få kunskap om att det är förbjudet att utsätta barn för våld av något slag, att samhället ansvarar för att ge stöd till båda parter om föräldraförmågan av någon anledning brister och vart det går att vända sig för att få det stödet.

Barnkonventionen

Sedan 1 januari 2020 gäller barnkonventionens artiklar 1–42 som svensk lag (2018:1197). Rättigheterna som inbegriper alla livsområden gäller alla barn från 0–18 år som bor eller vistas i Sverige. Artiklarna i konventionen ska ses som en helhet. De fyra grundprinciperna, konventionens barnsyn, används vid tolkning och tillämpning av övriga artiklar där Barnets bästa, artikel 3, är central.

Barnkonventionen som helhet går att läsa på Barnombudsmannens hemsida⁵.

Enligt artiklarna 5 och 18 är det föräldrar som har det yttersta ansvaret för barnet om det inte talar emot barnets bästa. De ska gemensamt, om det finns fler än en förälder, ansvara för barnets uppfostran, främja barnets utveckling och säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses. Det offentliga har en viktig roll att stötta och ge föräldrar förutsättningar att förstå, respektera, skydda och säkerställa barnets rättigheter, på både kort och lång sikt, med barnets bästa i fokus.

Att ge föräldraskapsstöd kräver därför även kunskap om barnets rättigheter och ett ansvar för att rättigheterna tillämpas i verksamheten. De barn som vill ska ges rätten att fritt få uttrycka sina åsikter om exempelvis hur en bra förälder ska vara och om hur en verksamhet som bedriver föräldraskapsstöd ska ta tillvara barnets egna synpunkter och behov efter barnets ålder och mognad. Förutom grundprinciperna finns flera relevanta artiklar som är kopplade till föräldraskap i barnkonventionen.

God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik

Det nationella folkhälsopolitiska målet och dess åtta målområden har ett tydligt fokus på att skapa förutsättningar för en jämlik hälsa i hela befolkningen. Barns goda uppväxtvillkor är en förutsättning för jämlikhet i hälsa. Föräldraskapsstöd är en viktig insats som kan bidra till att minska skillnader i hälsa. Det är främst målområde 1, det tidiga livets villkor och målområde 2, kunskaper, kompetenser och utbildning som har en tydlig koppling till föräldraskapsstöd.

Nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd

För att stödja föräldrarna i sitt föräldraskap fattade regeringen i augusti 2018 beslut om en ny strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd. I strategin anges målsättningar och målområden och inriktningen för arbetet med föräldraskapsstöd.

Allmänna utgångspunkter i strategin

Föräldrar är avgörande för barnets hälsa och utveckling

I en god familjemiljö lär sig barnet många av de grundläggande sociala färdigheter som är viktiga för ett positivt förhållningssätt och samspel med omvärlden liksom att känna tillit till sig själv, vuxenvärlden och samhället. Barn och unga anser själva att det viktigaste för att må bra är att ha föräldrar som engagerar sig genom att avsätta tid, bry sig och lyssna på sina barn.

Föräldrars behov av stöd

Att vara förälder innebär mycket glädje och det är givande att få vara med om sitt barns uppväxt och utveckling. Att vara förälder är ändå inte alltid enkelt och många föräldrar efterfrågar stöd i föräldraskapet.

Föräldraskapsstöd i praktiken

⁵ <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>

Stödet kan erbjudas i många olika former så som enskilt eller i grupp, genom muntlig eller skriftlig information och på flera olika språk.

Både universellt och riktat stöd behövs

Det universella stödet är en viktig del av ett strategiskt arbete med föräldraskapsstöd. Samtidigt är det viktigt att ge de föräldrar som tillhör en riskgrupp eller som har akuta svårigheter det stöd i föräldraskapet som de behöver. Universella program och arbetssätt behöver därför länkas ihop med selektiva och indikerade insatser.

Föräldraskapsstöd som bas för preventivt arbete

Barns förutsättningar under uppväxten har stor betydelse för deras framtida hälsa och utveckling.

Föräldraskapsstöd lönar sig ekonomiskt

Genom tidiga och förebyggande insatser med stöd i föräldraskapet finns stora möjligheter att främja barnets hälsa och utveckling. Sådana insatser är också ofta samhällsekonomiskt lönsamma.

Perspektiv som ska genomsyra arbetet med strategin

- barnets rättigheter
- jämställdhet och jämställt föräldraskap
- jämlikhet i hälsa

Syftet med föräldraskapsstöd är att främja barnets hälsa och utveckling. Målsättningen är att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt.

Målområden i strategin

1. Ett kunskapsbaserat arbetssätt
2. Ett tillgängligt stöd
3. En stödjande organisation

Strategi för ett livskraftigt Västmanland

I den regionala utvecklingsstrategin - Strategi för ett livskraftigt Västmanland är föräldraskapsstöd en viktig del i arbetet mot att nå målet om ett mer Välmående Västmanland.

I strategin går att läsa: *"Att stötta föräldrarna är fortsatt viktigt eftersom relationen mellan barn och förälder och föräldraförmågan är betydelsefull för att främja barnets hälsa och utveckling."*